

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ

*II Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 2

4 листопада 2022 року

*Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2022 рік*

Друкується згідно листа Міністерства освіти і науки України «Про проведення міжнародних, всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів студентів і молодих учених на 2020 рік» (Лист МОН №22.1/10-83 від 19.01.2021) та рішенням Вченої ради факультету дошкільної педагогіки і психології (Протокол №2 від 30.09.2022).

Педагогічний альманах. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика: матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (04 листопада 2022 року). Вип. 2. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2022. 206 с.

Організаційний комітет:

- Богущ А. М. – дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і даних несе автор.

Булгакова О. Ю., Саєнко О. Є. Освітнє середовище ЗДО як умова розвитку регуляторних функцій дітей старшого дошкільного віку.....	77
Велічко Г. В. Види насильства над дітьми.....	83
Сторож В. В. STEM – технологія як інноваційний підхід в розвитку дітей дошкільного віку.....	87

Розділ III Особливості інклюзивних підходів

Ковиліна В. Г., Клецко А. Сучані методологічні підходи до корекції аутичних порушень у дітей.....	94
Ковиліна В. Г., Федорова О. Використання зорових реакцій для оцінки психофізичного стану дітей.....	99
Коргун Л. М., Слюсаренко А. Ю. Формування готовності педагогів до роботи у закладах дошкільної освіти в умовах інклюзії.....	104
Коргун Л. М. Махновська К. А. Корекційна робота з усунення дислалії у дітей дошкільного віку.....	112
Літовченко О. В., Собакіна І. В. Логопедична робота з розвитку просодичних компонентів мовлення при дизартрії у дітей 5-6 років.....	123
Літовченко О. В., Філіппович І. І. Формування мовленнєво-рухових процесів у дітей 5-6 років з дизартрією засобами ігрових комп'ютерних технологій.....	133
Tubychko Y. Peculiarities of voice and intonation speech of children with rhinolalia.....	141

Розділ IV. Професійні якості майбутніх фахівців дошкільних закладів

Бабчук О. Г., Видиневичус О.В. Психологічна проникливість: сутність та структура.....	148
Водолазська О. О. Психологічне благополуччя осіб з різним рівнем схильності до самозмінювання.....	153
Кавиліна Г. К. Проблеми вибірковості сприйняття брехні у психології.....	160
Коренблат О. О. Комунікативна толерантність викладача.....	166

РОЗДІЛ IV

ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОНИКЛИВІСТЬ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

К. психол. наук, доц. О. Г. Бабчук
Магістрантка О. В. Видиневичус

Поняття «психологічна проникливість» вперше ввів в теорію психології М. П. Єрастов [3]. Дослідник визначив її як «уміння розбиратися в характерах і прогнозувати розвиток особистості». На думку вченого, «найістотнішим в психологічній проникливості є вміння розшифровувати психологічний сенс матеріальних проявів психічної діяльності інших людей мовних сигналів, жестів, міміки, пантоміміки, дій, продуктів діяльності, а також уміння адекватно передавати свої думки і почуття інших людей в загальноприйнятих формах їх матеріального прояви [3]. М. П. Єрастов не тільки визначив робоче поняття, а й висунув гіпотезу про те, що «психологічна проникливість залежить від менталітету людини і в значній мірі нею визначається» [3].

Вагомий внесок у вивчення феномена психологічної проникливості внесли О. О. Бодалев [1] і його учні. Вони, не використовуючи поняття «психологічна проникливість», виявили такі індивідуально-особистісні особливості і деталі зовнішнього вигляду людини, які виступають в ролі знаків-індикаторів внутрішнього світу особистості в міжособистісному пізнанні.

Як визначає В. Г. Зазикін «прояв проникливості зазвичай пов'язують зі здатністю визначати або вгадувати особистісні риси, характерологічні особливості, мотиви поведінки, передбачати емоційні реакції, дії і вчинки іншої людини... Проникливістю прийнято називати якість особистості, залежить від уміння спостерігати, багато помічати, вгадувати, а найголовні-

ше передбачити [4].

Г. Олпорт, надаючи характеристику проникливої людини, вказує на «певний набір параметрів: життєвий досвід; подобу, подібність, інтелект, який особливо важливий в оцінці незнайомих і малознайомих людей; розуміння себе як необхідна умова розуміння інших; відчуженість (схильність, перебуваючи на самоті, замислюватися над складністю людської природи тощо), складність, естетичні схильності, соціальний інтелект (як здатність висловлювати швидко, майже автоматичні судження про людей)» [6].

Деякі науковці (О. О. Бодальов, Ю. М. Ємельянов, В. М. Куніцина, А. Л. Южанінова, Дж. Гілфорд, Г. Сміт та інші) вважають, що до структури таких понять як соціальний інтелект, соціальна компетентність, соціально-перцептивна компетентність, сенситивність та інші включено вміння прогнозувати розвиток ситуацій міжособистісного спілкування; передбачати зміни в розвитку життєвих ситуацій, уміння будувати гіпотези про точки зору партнерів.

Розгляд пізнання людини людиною з позиції емоційного сприйняття іншої людини і з позиції розуміння поведінки охоплює найважливіші рівні відображення соціальної реальності – афективний і когнітивний, демонструючи їх нерозривну єдність в процесі створення образу іншої людини.

Аналізуючи наукові дослідження психологічної проникливості О. А. Кисельова зазначає, що «проблема психологічної проникливості у багатьох дослідженнях розглядається в двох аспектах: у першому - це вивчення механізмів соціальної перцепції, які передбачають аналіз процесу міжособистісного сприйняття і вивчення різних ефектів, які супроводжують даний процес (стереотипізації, ореолу, первинності, поблажливості, новизни тощо (В. С. Агеєв, Г. М. Андреева, І. Г. Батраченко, О. О. Бодальов, М. М. Корнев, М. М. Обозов, П. Райнер), у другому - аналіз психологічних характеристик людини, як вона сприймається (особливості об'єкта сприйняття), при цьому акцент припадає на опис її емоційних станів, рис характеру, вчинків тощо (Є. Ф. Бажин, Н. О. Ганіна, Т. В. Корнеева, В. О. Лабунська, М. П. Якобсон) [5].

На думку А. О. Борисової, «психологічна проникливість - це перцептивна здатність до швидкого й адекватного пізнання людей та відносин, які складаються між ними в певній ситуації, й до прогнозування поведінки партнера спілкування, тобто здатність швидко й адекватно пізнати сутнісні характеристики особистості». Дослідниця вважає, що «системоутворюючим фактором психологічної проникливості є вектор «мотив-мета». Мотив - пізнати людину як можна правильніше - повинен бути спрямований на мету, заради якої людина пізнається» [2].

О. П. Саннікова, спираючись на результати дослідження психологічної проникливості як важливої професійної якості педагога та психолога стверджує, що «процес формування адекватного образу іншої людини залежить як мінімум від наступних факторів:

а) наявність теоретичних психологічних знань про основні закономірності психічного розвитку людини, проявів його особистісних властивостей, характеру, темпераменту, переживань і т. д., тобто тих знань, які забезпечують утримання образу іншої людини не на життєвому, а на професійному рівні;

б) знань тих індикаторів, ознак, які сигналізують про наявність певних, які спостерігаються властивостей особистості, поведінці;

в) знань про індивідуальні особливості психіки і її різних проявах;

г) наявність адекватних методів і технологій отримання таких знань;

д) наявність стійкої професійної мотивації;

е) властивостей особистості, які можуть забезпечити успішність кожного з розглянутих ланок складного процесу сприйняття людини професіоналом-психологом, керівником, педагогом, і будь-яким іншим фахівцем, що працює в області соціономічних професій [5, 7].

З точки зору О. А. Кисельової психологічну проникливість слід розглядати «як відносно стійку властивість індивідуальності, яка проявляється в умінні глибоко проникати у внутрішній психологічний світ іншої людини, адекватно розуміти й інтерпретувати

її поведінку, особливості її характеру, емоційний стан» [5].

Останнім часом у вітчизняній і зарубіжній науці увагу дослідників привертає психологічна проникливість людини як здатність діяти та приймати ті чи інші рішення з певним тимчасово-просторовим випередженням щодо очікуваних майбутніх подій. Важливо підкреслити, що, незважаючи на деякі відмінності в підходах щодо вивчення даної проблеми, майже в усіх аналізованих дослідженнях як найважливіші складові процесу сприйняття людини людиною, виділяються психологічні характеристики самого суб'єкта діяльності, тобто привертається увага до тих властивостей особистості суб'єкта, від яких значною мірою залежить успішність та адекватність процесу соціального відображення.

В дослідженнях спрямованих на вивчення психологічної проникливості акцентується увага на її компонентному складі. Так, А. О. Борисова зазначає, що «психологічна проникливість є, по-перше, функціональною системою, що складається з певного числа компонентів, по-друге, структурним утворенням, що включає до свого складу елементи всіх трьох рівнів психічного відображення, по-третє, пізнавальною здатністю, по-четверте, різновидом пізнавальної діяльності в процесі спілкування. Авторка виділяє в її структурі на рівні сенсорно - перцептивного відображення (серед інших) емоційну чутливість, а на рівні особистісних характеристик - гуманістичну спрямованість особистості, наявність ціннісних орієнтацій, пов'язаних з діяльністю любов'ю [2].

В. Г. Зазикін серед компонентів психологічної проникливості визначає «емоційні стани, що є головним психологічним ключем до розуміння намірів, мотивів і цілей поведінки людини; спостережливість як здатність людини помічати істотні, характерні (в тому числі і малопомітні) властивості людей, предметів і явищ і залежить від інтелектуальних якостей особистості, рівня її рефлексивної організації, здатності до емпатії, а також сили мотивації; здатність і вміння аналізувати» [4]

Науковець О. П. Саннікова, спираючись на принцип континуальності [7], описала психологічну проникливість через структуру і компонентний склад її показників. Автор вважає, що «цей принцип дозволяє при аналізі окремих рис особистості

чітко структурувати їх компоненти, при цьому розглядаючи кожен рис як цілісне єдине утворення, по-різному представлене на різних рівнях структури особистості і по-різному проявляється в діяльності» [5, 7].

Продовжуючи дослідження психологічної проникливості О. П. Саннікова особливу увагу приділяє параметрам якісного рівня, до тих її характеристик, які містять інформацію про психологічну сутність феномена та меншою мірою, ніж усі інші, залежать від змістових особливостей особистості. Автором виділено вісім параметрів психологічної проникливості: психологічна зіркість; соціальна інтуїція; спрямованість особистості на розуміння іншої людини; прихильність до психологічної інтерпретації; самостійність суджень про іншу людину; безсторонність (неупередженність) суджень; прихильність до створення цілісного та гнучкого психологічного образу іншого [7].

Отже, узагальнюючи, можна припустити, що одним з найважливіших компонентів психологічної проникливості є розуміння почуттів іншої людини, емоційне їх переживання, тобто емоційність та емоційний інтелект безпосередньо впливають на її структурні компоненти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. 1982. 200 с.
2. Борисова А. А. Проницательность как проблема психологии общения / *Вопросы психологии*. 1990. № 4. С. 117 - 122.
3. Ерастов Н. П. Проблемы индивидуального психолога. Ярославль, 1975. Вып. 2. С. 36-44.
4. Киселева Е. А. Особенности психологической проницательности у лиц с различной эмоциональной диспозицией: дис. ... канд. психол. наук. Одесса, 1999. 246 с.
5. Олплорт Г. Становление личности. Избранные труды. Серия 2. 2014. 332 с.
6. Санникова О. П. Феноменология личности: Избранные психологические труды. Одесса: СМІЛ, 2003. 256 с.